

Klokkenmakers-theater

Eigenlijk is tijd niet uit te leggen aan mensen met een diepe verstandelijke handicap. De uren gaan zoals ze gaan; soms valt er wat te beleven, soms niet. Wie wat meemaakt heeft meer kans zijn mogelijkheden nog iets verder te ontwikkelen dan iemand die we lange, lege uren in zijn rolstoel laten sussen.

Het tijdbesef van diep verstandelijk gehandicapten loopt niet gelijk op met het onze. Neem alleen maar de tijd die nodig is om iemand antwoord te geven. Wij jassen onze reacties er zó uit. Veel verstandelijk gehandicapten hebben op zijn minst tien tellen nodig om te snappen wie we zijn en waar wij het over hebben, voor ze aan een reactie toe zijn.

Standaard tien tellen wachten vóór je een reactie verwacht van cliënten vind ik dan ook een mooie gouden regel die ik laatst zag bij een organisatie.

De nieuwe voorstelling van belevingstheater De lachende zon heet 'Gevonden tijd' en gaat over tijd. Dapper om zó'n abstract onderwerp te kiezen voor mensen die maar zo weinig tijdbesef hebben.

De eerste voorstellingen vinden plaats tijdens het Utopia festival in Heemstede. De nacht ervoor heeft het vreselijk geregend. De tent moet flink worden uitgedweild voor we erin kunnen. Twaalf rolstoelers plus begeleiders wachten voor het prachtige antieke hek met het bruggetje erachter, dat leidt naar het eiland waar de tent staat. De

meeste cliënten zijn goed getraind in wachten. Ze kijken geduldig om zich heen, terwijl hun begeleiders de tijd vol geinen met elkaar. Mijn zus houdt niet van wachten. Zoveel besef van tijd heeft ze dan weer wel. Ze houdt van opschieten, en dat laat ze merken ook. Gelukkig mogen we de grote tent al snel in.

Spelers Elco van Alphen en Margo Lötters gebruiken allerlei tijdsymbolen – wekkers, kerkklokken, horloges, wijzers, tandraden, penduleslingers - om het publiek zintuiglijke ervaringen te laten opdoen. Eerst op afstand. Achteraf vertelt Elco dat ze in deze voorstelling pas laat individu-

ILLUSTRATIE FRÉDÉRIQUE LEOPOLD & JEROEN TIRION

eel met de mensen aan de slag gaan. "In vorige voorstellingen begonnen we daar al snel mee, maar we zien aan de reacties dat diepgehandicapten flink tijd nodig hebben om aan de omgeving en aan ons te wennen voor ze onze nabijheid verdragen." We zitten in een kring: de rolstoelers vooraan, de begeleiders erachter. In het midden: dikke kussens. Aan één kant: grote staande klokken en pendules van schuimrubber. Geluid: een kraaiende haan (de haan van het eiland kraait gezellig mee), bim bam, de ochtendklok, tikketakke-tik-

Gevonden tijd
Voorstelling van theater De lachende zon. Regie Erik Krabbenborg. Telefoon 0413-253984, www.delachendezon.nl.

ketakke. Elco en Margo dragen een stofjas en een grote loep voor hun ene oog. Ze zijn klokkenmakers. Ze tiktakken, kraaien, koekkoeken en bimbammen, ze stoffen klokken af, ze slaan met houtjes en holle buizen het ritme van de tikkende geluidsband mee. Ze lopen gehaast of langzaam langs het publiek met hun werktuigen en klokken, en trekken de aandacht. Als een toeschouwer reageert met een blik, een geluid, een gebaar, gaan ze er – op afstand – op in. Ze spiegelen het gebaar, echoën het geluid, kijken terug, of volgen iemands blik. Ze gooien met grote schuimrubberen ‘tandraderen’ naar elkaar, laten de toeschouwers eraan voelen, en proberen een ‘teruggooi’ uit te lokken. Gepraat wordt er nauwelijks. Eén scène gaat over de stilte. Het tikken stopt, we horen even niks, behalve de geluiden van het festival buiten. Stilte is een goede manier om aandacht te trekken en spanning op te bouwen. Daarna tikt de tijd weer, en kunnen we verder. De acteurs praten niet; ze maken geluiden, gooien er soms wat losse woorden uit. Ze spelen emoties: ze ergeren zich aan elkaar, zijn een beetje bang of boos. Margo wordt na een tijdje ‘dwers’. Ze gooit breed lachend en uitdagend met spullen. *Gooi maar mee. Dat mag best*, laat ze zien. Elco probeert nog wat te redderen door alles op te rapen, maar Margo wordt alleen maar dwarser. Plotseling roept ze *Kapot. Kapot. Stuk. Kapot*. En moeten de schuimrubberen pendules het ontgelden. Hopsakee, op hun kop. (Na de voorstelling komt een verstandelijk gehandicapte man binnenwandelen die ze weer netjes rechtop zet.).

Het laatste deel van de voorstelling komen – met op de achtergrond Erik Satie’s lome pianomuziek

‘Gymnopédie’ - de spelers langs met snoezelige handpoppen, babyachtige schepsels die slaperige geluiden maken, en vreselijk geeuwen. De spelers gapen uitdagend in de rondte. Diverse toeschouwers – ikzelf net zo goed – reageren met een hartstochtelijke gaap. Zo niet mijn zus. Ze heeft de voorstelling zeer belangstellend gevolgd, en vrolijk meegedaan met stokjes tikken en tandraderen voelen. Maar haar *spiegelneuronen* (zie kader) werken duidelijk niet. Op haar hebben de geeuwende spelers geen vat. Ze doet er niet aan mee. Tenslotte vlijen Elco en Margo zich neer op de dikke kussens; de voorstelling is voorbij. Ik snap nu de opmerking over de voorstelling van gisteren, van een van de begeleidsters toen we nog voor het hek stonden: “Bewoner X vond de voorstelling zo slaapverwekkend dat hij aan het eind vet zat te geeuwen.” Bij hem was de missie geslaagd. ● Ronny Vink

Spiegelneuronen zijn onderdelen van het brein waarmee zoogdieren (en dus mensen) gedrag van anderen beleven alsof het hun eigen gedrag is. Het is de basis van imiteren en leren. Bij veel mensen met ernstig autisme of een diepe verstandelijke handicap lichten tijdens hersenscans de spiegelneuronen niet op als ze naar gedrag van iemand anders kijken.

Onvoorspelbaar?

Drie, twee, één..... En nu! In een cirkel staat het team om Bram heen. Acht begeleiders sterk.

Bram is volslagen in paniek. Hij gilt en slaat om zich heen. Wanhopig probeert hij een uitgang te vinden tussen al deze begeleiders. Uiteindelijk wordt Bram overmeesterd met een deken over zijn hoofd en tillen de teamleden deze boomzware man naar de time-out ruimte. Dat was het dan. Iedereen vertrekt na dit incident weer naar zijn eigen groep; sommigen blijven buiten nog even nahijgen met een peukje. “Het is ook altijd wat met die Bram,” verzucht iemand. En vervolgens tegen mij: “Zie je nu wel hoe onvoorspelbaar hij is?”

Vrijdagavond negen uur. Bram zit naar een film te kijken. Gekruld op de bank ligt hij met zijn arm onder zijn hoofd. Het is een spannende film met in de hoofdrol Jean Claude van Damme. Bram heeft deze film al eens vaker gezien, maar hij blijft spannend. Dan komt zijn begeleider, Wim, aanlopen. “Bram, je moet naar bed, het is negen uur.” Bram zit zo verzonken in de film dat hij zijn begeleider helemaal niet hoort. Wim probeert het nogmaals en tikt hem aan: “Hé, het is negen uur. Je moet naar bed.”

Bram maakt zich los uit zijn spannende film en legt uit dat afgelopen week met hem is afgesproken dat hij voortaan op vrijdag een uurtje later naar bed mag. “Oké,” zegt Wim, “ik zal het even opzoeken.” Na wat gerommel in de rapportagemap

komt Wim tot de conclusie dat er niets over opgeschreven staat. Hij loopt terug naar Bram. “Bram, ik kan niets vinden over die afspraak, dus dan geldt de oude regel. Ik zal het volgende week overleggen tijdens de vergadering.”

En dan gebeurt het onvoorstelbare - of onvoorspelbare? Wim loopt naar de tv en drukt hem uit. “Kom op Bram, het is mooi geweest, hup naar bed!” Bram springt op en rent naar de tv. Hij tilt hem op, en vóór anderen in de woonkamer het doorhebben, ligt de tv aan gruzelementen. Wim schrikt zich kapot en drukt op het alarm, waarop in no-time acht begeleiders om Bram heen staan. De rest weten we. Bram zit opgesloten in de time-out. En waarvoor? Inmiddels is het tien uur en Bram wordt eruit gehaald. Hij is gekalmeerd en gaat gedwee naar zijn bed. Wie was hier nu onvoorspelbaar? Wie heeft de afspraak met Bram niet opgeschreven? Wie was degene die Bram niet op zijn woord geloofde? Inmiddels is het tien uur geweest en is Bram niet om negen uur naar bed gegaan. Waren we niet allemaal beter af geweest als Bram gewoon, zoals ieder mens dat graag zou willen, zijn film had afgekeken? ● Margreet Pereboom